

8 Powstanie styczniowe

WYMAGANIA WYNIKAJĄCE Z PODSTAWY PROGRAMOWEJ

XXI. Powstanie styczniowe. Uczeń:

- 1) omawia pośrednie i bezpośrednie przyczyny powstania;
- 2) dokonuje charakterystyki działań powstańczych, z uwzględnieniem, jeśli to możliwe, przebiegu powstania w swoim regionie;
- 3) porównuje uwłaszczenie chłopów w zaborze rosyjskim z uwłaszczeniem w pozostałych zaborach;
- 4) charakteryzuje formy represji popowstaniowych.

CELE LEKCJI

Uczeń:

ZNA

- daty: 1853–1856, 22/23 I 1863, 1861–1862, 1863–1864, III 1864,
- postacie: cara Aleksandra II, Romualda Traugutta, Aleksandra Wielopolskiego,
- cele polityczne stronnictw „białych” i „czerwonych”.

ROZUMIE

- pojęcia: branka, Rząd Narodowy, tajne państwo, uwłaszczenie, rewolucja moralna, dekret o uwłaszczeniu,
- złożoność przyczyn wybuchu powstania styczniowego,
- z czego wynikał bierny stosunek chłopów do powstania.

POTRAFI

- omówić sytuację w Królestwie Polskim przed wybuchem powstania styczniowego,
- przedstawić okoliczności wybuchu powstania,
- opisać przebieg powstania z uwzględnieniem specyfiki działań zbrojnych,
- wyjaśnić, w jaki sposób funkcjonowało tajne państwo,
- przedstawić problem chłopski w czasie powstania i sposoby jego rozwiązania,
- wskazać na mapie miejsca głównych manifestacji patriotycznych w Królestwie oraz zasięg powstania styczniowego,
- wskazać różnice między reformami uwłaszczeniowymi przeprowadzonymi w zaborach pruskim, austriackim i rosyjskim,
- wymienić bezpośrednie skutki klęski powstania styczniowego.

CZAS ZAJĘĆ

2 godziny lekcyjne.

I. Wprowadzenie

Prosimy o podanie przyczyn wybuchu powstania listopadowego i określenie ram chronologicznych jego trwania.

Pytamy o stosunek różnych warstw społecznych do walk toczonych z Rosją oraz o skutki poniesionej klęski. Wyjaśniamy, że pozwoli to dostrzec podobieństwa i różnice między dwoma największymi zrywami Polaków przeciw rosyjskiemu zaborcy.

II. Rozwinięcie

Przypominamy sytuację panującą w Królestwie Polskim po powstaniu listopadowym. Zwracamy uwagę na brak wystąpień w okresie Wiosny Ludów wynikający ze słabości ruchu spiskowego na ziemiach polskich po klęsce powstania.

Nawiązując do wydarzeń w Rosji po 1856 r., informujemy, że zmiany wprowadzone przez nowego cara okazały się dla Polaków niewystarczające. Nowe pokolenie patriotów zapragnęło stanąć do walki o niepodległą Polskę.

Polecamy uczniom zapoznać się z fragmentem podrzdziału *Odwilż i rewolucja moralna* (s. 56, czwarty i piąty akapit) i odpowiedzieć na pytania:

- Czym różniła się działalność Polaków od dotychczasowych metod walki prowadzonych z zaborcą?
- Jaka była początkowa reakcja Rosjan na tę działalność?

Wyjaśniamy, że niekorzystne dla Rosji skutki polityki prowadzonej wobec Polaków doprowadziły do zmiany stanowiska władz rosyjskich.



Przedstawiamy okoliczności dojścia do władzy Aleksandra Wielopolskiego oraz jego program polityczny. Informujemy, że wbrew nadziejom cara polityk ten nie zyskał poparcia w społeczeństwie polskim.

Następnie prosimy, aby uczniowie zapoznali się z tabelą ilustrującą programy polityczne stronnictw „czerwonych” i „białych”, a potem wykonali polecenie 3 (s. 57).

Zwracamy uwagę na to, że postępująca radykalizacja społeczeństwa doprowadziła do podjęcia przez Wielopolskiego kroków mających na celu usunięcie radykalnych grup spiskowych zagrażających istniejącemu porządkowi.

Zapoznajemy uczniów z okolicznościami zarządzenia branki przez władze Królestwa i omawiamy jej pierwszy etap. Następnie wyjaśniamy, że zamiast wyeliminować ruch spiskowy, branka przyczyniła się do wybuchu powstania.

Analizując stosunek różnych warstw społeczeństwa polskiego do walki o niepodległość, pytamy o podobieństwa i różnice w ich nastawieniu do powstania w 1830 i w 1863 r.

Zapowiadamy, że zadaniem uczniów będzie porównanie przebiegu i skutków powstania styczniowego z powstaniem listopadowym. Dzielimy klasę na cztery grupy, rozdajemy tabelę *Porównanie polskich powstań narodowych*  i instrukcje .

Grupa I

Zapoznajcie się z podrozdziałami *Wybuch powstania styczniowego* i *Ponad 1200 potyczek* (podręcznik, s. 57–58) oraz mapą (s. 59), a następnie zbierzcie informacje, które pozwolą wam uzupełnić w tabeli rubryki 1 i 4 dotyczące powstania styczniowego.

Grupa II

Zapoznajcie się z podrozdziałami *Wybuch powstania styczniowego* i *Ponad 1200 potyczek* (podręcznik, s. 57–58), a następnie zbierzcie informacje, które pozwolą wam uzupełnić w tabeli rubryki 2 i 3 dotyczące powstania styczniowego.

Grupa III

Zapoznajcie się z podrozdziałami *Dyktatura Traugutta* i *Kłęska powstania* (podręcznik, s. 59, 61), a następnie zbierzcie informacje, które pozwolą wam uzupełnić w tabeli rubryki 5 i 8 dotyczące powstania styczniowego.

Grupa IV

Zapoznajcie się z podrozdziałami *Ponad 1200 potyczek* i *Kłęska powstania* (podręcznik, s. 58, 61), a następnie zbierzcie informacje, które pozwolą wam uzupełnić w tabeli rubryki 6 i 7 dotyczące powstania styczniowego.

Uczniowie pracują w zespołach, a po upływie wyznaczonego czasu reprezentanci poszczególnych grup odczytują uzupełnione fragmenty tabeli.

Po odczytaniu informacji uzupełnionych w tabeli przez grupę IV zwracamy uwagę uczniów na skutki rywalizacji toczącej się między stronnictwami „czerwonych” i „białych”.

Przybliżając postać Romualda Traugutta, dyskutujemy z uczniami na temat postawy przywódcy powstania i zachęcamy ich do zastanowienia się, o czym świadczyło postępowanie dyktatora.

Przedstawiamy stosunek władz rosyjskich do sprawy uwłaszczenia chłopów w Królestwie Polskim. Następnie pytamy, jaki wpływ miało ogłoszenie przez cara decyzji o uwłaszczeniu chłopów na stosunek tej warstwy społeczeństwa do powstania oraz na jego przebieg.

Analizujemy z uczniami tabelę (s. 60) obrazującą warunki uwłaszczenia przeprowadzonego w różnych okresach w trzech zaborach i porównujemy sposób, w jaki proces ten był przeprowadzany. Zachęcamy uczniów do wyrażenia opinii, w którym z zaborów uwłaszczenie zostało przeprowadzone najkorzystniej dla chłopów i dla rozwoju rolnictwa.

III. Podsumowanie

Wspólnie z uczniami dokonujemy bilansu powstania styczniowego. Proponujemy, by w swobodnej rozmowie ocenili powstanie. Następnie podkreślamy, że było to ostatnie powstanie szlacheckie.

Analizujemy ilustracje przedstawiające obrazy autorstwa Aleksandra Sochaczewskiego (s. 61). Pytamy uczniów o emocje wyrażane przez postaci widoczne na obrazach oraz o ich symboliczną wymowę.

Metody kontroli

Polecenia A i B (s. 62).

Praca domowa

Ćwiczenie 3 (zeszyt ćwiczeń, s. 23).